

**Informatikai felzárkóztató képzés az Óbudai Egyetem
Neumann János Informatikai Karán**

Látássérültek ECDL felkészítése

„Az integráció kulcsa: az informatikai írástudás”

- 1. Az ECDL célú informatikai felkészítés háttere**
- 2. Az ECDL szerkezete. Mit kell módosítani ahhoz, hogy a modulok a látássérültek számára is könnyen értelmezhetők és megoldhatók legyenek?**
- 3. A helyettesítő modul leírása**
- 4. Fakultatív modulok bevezetése**
- 5. Módszertan – alapkövetelmények**
- 6. A tananyag specialitásai modulokra bontva**
- 7. A tanfolyam szervezése az OE NIK-en**
- 8. A fejlesztő labor jellemzői**
- 9. A vizsgák szervezése**
- 10. További célok**
- 11. Munkavállalási lehetőségek**
- 12. Összefoglalás**

1. Az ECDL célú informatikai felkészítés háttere

Hazánkban elsőként kezdte meg az Óbudai Egyetem, (volt BMF) vakok és gyengén látók, illetve siketek és nagyot hallók informatika oktatását és vizsgáztatását.

A számítógépek és okos telefonok térhódítása az élet minden területén megfigyelhető. A társadalmi érintkezési szokások alakulására nagy hatással van az informatikai írástudás. A látássérültek számára azonban ennél jóval több a számítógép, olyan eszköz és társ is talán, mely egy korábban elérhetetlen világot nyit meg. Segítségével az írott szövegek hallhatóvá, a munkalehetőségek elérhetővé válnak.

A vakügyi számítástechnikai fejlesztések lehetővé tették, hogy a látássérült emberek ne szoruljanak rá embertársaik segítségére ahhoz, hogy esetleg bizalmas postájuk tartalmát megismerjék, betekinthessenek egy újságba, esténként addig olvashassanak, amíg kedvük tartja. Megnyílt számukra a lehetőség az internetes weboldalak böngészésére, tudnak írni elektronikus leveleket, és munkájukhoz használhatják a különböző táblázatkezelőket. Hátrányos helyzetük miatt a látássérültek csak speciális oktatás keretében tudják elsajátítani a számítógép kezeléséhez szükséges ismereteket.

Előzmények:

A Közlekedési Hírközlési és Vízügyi Minisztérium (KHVM) által 2000-ben kiírt, a BMF Alkalmazott Informatika Intézet által elnyert pályázatának segítségével kialakítottuk az oktató-fejlesztő laboratóriumot. A labort felszereltük az érzékszervi fogyatékosok informatika oktatásához - látás- és hallássérültek - szükséges eszközökkel. Az ECDL felkészítő tanfolyam, a speciális számítási technikai képzés vakok és látássérültek számára, 2001 októberében indult. A képzésen túlmenően a tanfolyam célja volt még módszertan kidolgozása a vakok és gyengén látók oktatására, vizsgáztatására, figyelembe véve a fogyatékkal élők szempontjából lényeges vonásokat.

A program kezdeményezője és szervezője: Dr. Kutor László, docens

A tanfolyam céljai:

A számítógép felhasználói ismeretek átadása, felkészítés az ECDL vizsgára. Tapasztalat szerzés a speciális feltételek és oktatási módszertan kidolgozásához

A tananyag, a Krea KFT által kiadott országos érvényű ECDL oktatóanyag, melyet a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság (NJSZT) hitelesített, bizonyos módosításokkal a látó tanulók számára előírtakkal azonos. Az oktatási tapasztalatok és eredmények bemutatására részlegesen vállalkozunk.

Felvételi beszélgetések kapcsán igyekszünk képet nyerni a hallgatók előképzettségéről, elképzeléseiről, szándékáról, távlati céljairól, munkavállalási elképzeléseiről. Ezen beszélgetések alapján történik a jelentkezők csoportokba osztása.

A felvételhez az alapkövetelmények az alábbiak:

- Érettségi, vagy középiskolai tanulmányok
- Továbbtanulási szándék, illetve megkezdett felsőfokú tanulmányok

- Számítógéppel kapcsolatos elhelyezkedési szándék
- Otthoni számítógép-használati lehetőség.

A tanfolyam szervezése + Módszertan:

A felkészítés gyakorlat központú, minden modult gyakorlati feladatokon keresztül, mutatunk be. Az egyéni tanulás segítésére minden témakörhöz számos otthon kidolgozandó feladatot jelölünk ki.

A foglalkozások konzultációs jellegűek, tematikájuk az ECDL vizsgaközpont által kiadott tananyag szerint épül fel. A közösen megtárgyalt, egyénileg kipróbált anyagrész mellett lehetőséget biztosítunk az otthoni gyakorlás során felmerült kérdések tisztázására is.

2. Az ECDL szerkezete. Mit kell módosítani ahhoz, hogy a modulok a látássérültek számára is könnyen értelmezhetők és megoldhatók legyenek?

Az ECDL START az alábbi modulokból áll:

- Számítógépes Alapismeretek
- Online Alapismeretek
- Szövegszerkesztés
- IT biztonság

További modulok a teljes körű ECDL vizsgához:

- Táblázat kezelés
- Adatbázis kezelés
- Prezentáció
- Fakultatív modulok

3. Helyettesítő modul leírása

A helyettesítő modul egy egyedi jellegzetessége a képzési programnak. Értelmetlen volna a grafikus (PowerPoint) vagy más tervezőprogramot oktatni vakok számára, hiszen külső segítség nélkül ezeket önállóan nem tudnák eredményesen elsajátítani. Helyette indokolt, a számukra nélkülözhetetlen, beszélő rendszerek és az OCR Optikai Karakterfelismerés oktatása.

Képernyőolvasó (screen reader) és optikai karakterfelismerő (OCR) programok

Az alábbiakban ismertetjük a képernyőolvasó (JAWS for Windows) és optikai karakterfelismerő (Omnipage) programokból álló prezentációt helyettesítő modul követelményeit, amelyek a modulra épülő gyakorlati teszt alapját képezik.

A helyettesítő (JAWS/OCR) modul tananyaga elektronikus formában készült el a OE-NIK-en, az NJSZT támogatásával.

A modul két részből áll. Az első részben a hallgatónak számot kell adnia arról, hogy tisztában van a - választott - képernyőolvasó program használatával kapcsolatos alapvető fogalmakkal és szakkifejezésekkel, illetve elsajátította használathoz szükséges beállítások kezelését. Képesnek

kell lennie arra, hogy a képernyőolvasó program működési jellemzőit (nyelvek, tempó, formázást kimondó jellemzők) önállóan kezelni tudja, a beállított értékeket le tudja kérdezni, illetve módosítani tudja.

A második részben az optikai karakterfelismerés alapvető ismereteiről kell számot adni. A hallgatók elsajátítják a lapolvasó és az OCR program kezelését és a síknyomtatott dokumentumok önálló digitalizálását és felismertetését. A hallgatónak képesnek kell lennie rá, hogy lekérdezze és módosítsa az OCR program beállításait, valamint a felismertett szöveget szövegszerkesztővel a megfelelő formátumra alakítsa.

Ez a két szoftver felhasználhatóság és foglalkoztatás szempontjából is igen jelentős. Lehetőséget ad akár munkahelyi, akár otthoni felhasználásra. A papír alapú könyvek, dokumentumok digitalizálása igen sok, még ki nem aknázott lehetőséget nyújt a munkavállalásra.

4. Fakultatív modulok

Az ECDL iroda által 2005 őszén bevezetett új modulok közül a „Képszerkesztés” (ImageMaker) digitális fényképek számítógépes feldolgozására és a „CAD” kétdimenziós számítógépes tervező program látássérültek számára elsajátíthatatlan. A „Honlap tervezés, web-szerkesztés” modul ugyanakkor rendkívül ígéretesnek látszik, mert segítséget nyújt a látássérültek számára akadálymentes honlapok kialakítására, elfogadtatására, akkreditálására. Az új weboldalak ugyanis egyre inkább grafikus formában jelennek meg. A multimédiás eszközök felhasználásával jól megtervezett felülettel kibővített hírportálok, oldalak hozhatók létre. Minél tetszetősebb egy weboldal, annál kevésbé elérhető a képernyőolvasóval. Igen nagy energia ráfordításával képes hozzáférni a látássérült a felolvasatásra.

Az akadálymentes honlapok kialakítása emiatt a látás korlátozottsággal élő internet-használók számára egyre inkább elvárt megjelenési forma. Az akadálymentes WEB-felületek kialakításának főbb irányelvei és módszerei a W3C konzorcium oldalain (www.w3.com) elérhetőek. Ezen ajánlások felhasználásával tervezzük egy olyan oktatóanyag kidolgozását, amely látássérültek számára nyújt jól használható, könnyen elsajátítható webes ismereteket. Az oktatóanyag követelményrendszerét az ECDL elvárásainak megfelelően kívánjuk kialakítani, a weblap-készítés alapvető ismereteinek az elsajátítása céljából.

A képzési elvárások az alábbiak:

- tisztában van a weblap-készítés alapfogalmaival
- rendelkezik a szükséges és alapvető ismeretekkel egy weboldal létrehozásához
- ismeri, érti a HTML alapvető elveit
- képes egyszerűbb HTML kódot írni
- képes Web-szerkesztő program segítségével weboldalakat, táblázatokat és űrlapokat létrehozni, valamint kereteket és szövegformázást alkalmazni
- tud képekkel dolgozni egy weboldalon
- képes egy weboldalt közzé tenni, feltenni a világhálóra
- fel tudja mérni a weboldalak biztonsági kockázatait, és tisztában van az internet jogi kérdéseivel is.

5. Módszertan – alapkövetelmények

A kezdő hallgatók számára speciális feladatokat adunk ki, a bizonytalan billentyűzet-kezelés ugyanis nem várt problémákhoz vezet. Bár a gépírás, a billentyűzet ismerete alapkövetelmény, forrógombok leütésekor sokszor tapasztalunk tévedést.

A billentyűszekvenciák megadásakor a gombok lenyomásának sorrendjét kell következetessé tenni. Például, a megnyitott alkalmazások közül egy van a fókuszban, melyen dolgozunk, a többi kis méretben a tálcán van. Az ALT+TAB billentyűkombináció hatására az aktuális ablak kis méretre vált és a tálcára kerül. Feljön a tálcáról a megelőzően aktív állapotban lévő alkalmazás ablak, a fókuszba kerül és munkavégzésre alkalmas lesz.

A képernyőolvasók általában kiemelt jelentőséget tesznek a numerikus billentyűzet használatára vonatkozóan. Az egérmutató mozgatására ajánlott a numerikus billentyűzetet használni. (lásd: JAWS for Windows kezdő felhasználók számára.

Az oktatás során ilyen, az átlagostól eltérő módszereket, megoldásokat alkalmazunk.

6. A tananyag specialitásai modulokra bontva

Az információ-csere eszközei:

A vakok a számítógépekkel hallás és tapintás útján tudnak kommunikálni. Az alkalmazott képzés során kizárólag a beszédszintetizátor hangjára, valamint az órai interaktív munkára alapozunk. A képernyőolvasóknak általánosan használt és minden alkalmazásra nézve külön-külön is sok forrógombja van. A billentyűzet azonos a szaküzletekben vásárolhatóval (azaz nem Braille), emiatt megkövetelt a klaviatúra biztonságos kezeléstechnikai ismerete.

Azon karakterek, gyorsgombok amelyek leütéséhez két vagy több billentyű egyidejű leütése szükséges, általában navigációs, vezérlő vagy a legtöbb esetben felolvasató billentyűkombinációk. A gyengén látó hallgatók esetén képernyőnagyító program (Magic) és nagyméretű monitorok állnak rendelkezésre.

Számítógépes Alapismeretek:

Az oktatás kezdetekor ez az első modul. A kezdő csoportok mindig ezzel a modullal indulnak. Egyrészt mivel az Operációs rendszer megismerésével egyidejűleg használják a képernyőolvasó programot. Másrészt a képernyőolvasó program segítségével ismerik meg az Operációs Rendszert.

A Windows alapvetően grafikus felhasználói felületet nyújt. A GUI (Grafich User Interface) rendkívül kényelmes és egyszerű felület a látó emberek számára, Az egérrel történő navigáció hatékonnyá teszi a feladatok elvégzését.

A Windows képernyőolvasóval történő használatát az teszi lehetővé, hogy a legtöbb esetben a fent említett elemeknek van felirata, melyet a képernyőolvasó fel tud olvasni, ezen kívül a Windows információkkal szolgál az elemek állapotáról, például egy képernyőolvasó meg tudja határozni, hogy egy jelölőnégyzet be van-e jelölve.

Képzeld el monitor és egér nélkül elvégezni ugyanazon műveleteket, feladatokat. Erre előbb-utóbb ugyanolyan hatékonysággal képesek a vak hallgatók, mint a látó társaik. A foglalkozások során a billentyűzet kezeléstechnika begyakorlottsá válik, a gyorsgomb kombinációk megtanulásával hatékony lesz a feladatvégzés.

A Windows-t és alkalmazásait kétféle módon lehet kezelni: billentyűzetről és egerrel. Egy vak felhasználónak a billentyűzet jelenti az egyetlen megoldást.

Nagyon ritkán előfordul azonban olyan eset, hogy egy feladatot csak egerrel lehet megoldani. Ezért a JAWS biztosít egy lehetőséget, melynek segítségével, az egerrel történő mozgás megközelítően ugyanúgy végezhető.

Nehézséget a fogalmak elsajátítása, elmélyítése okozhat a kezdőknél. Például, Mappa és fájl fogalmának meghatározása. Másik: az ablak különböző részeinek megnevezései, úgymint: címsor, menüsor, eszköztár, felhasználói terület, állapotsor.

Kontakt, Órai magyarázat – megbeszélés

Online Alapismeretek - Internet, Elektronikus levelezés:

Napjainkban életünk egyre fontosabb részévé válik az Internet. Számos szolgáltatását vehetjük igénybe: elektronikus levelezést folytathatunk, vásárolhatunk, könyveket olvashatunk.

A böngészők által beszédszolgáltatással hozzáférhető a világháló. Ez a lehetőség szinte határtalan távlatokat nyit meg a látássérültek számára az információszerzés és feldolgozás terén.

JAWS kiemelten támogatja a böngészőket, számos opció biztosítja a weboldalak testre szabását, tartalmának hozzáférését. Alábbiakban néhány fontos fogalmat emelünk ki mint az oktatás elméleti részének kulcskérdései. A fogalmak elsajátítását kontakt órákon, ellenőrző kérdésekkel győződünk meg a tanulás eredményességéről. A nem egyértelmű fogalmakat megbeszéljük, pontosítjuk.

- az internetes alapok, hálózatok;
- az internet címek felépítése;
- a World Wide Web (WWW);
- az internetes kapcsolódási formák;
- az elektronikus levél (e-mail) felépítése;
- a tűzfal;
- a titkosítás;
- a letöltött fájlok vírusfertőzési veszélyei.

Nehézségek a Web böngészésekor:

A weboldalak nagy része megtervezett, stilizált, keretezett, címsorokkal ellátott, képrészleteket, ábrákat tartalmazó, formázott HTML, szöveges állomány.

A HTML ábranevek felolvasásakor a névvel ellátott ábrákat, az ábrához tartozó alternatív szöveget feltudja olvasni a JAWS. Természetesen ez nem egyenlő a kép vagy ábra látványával, képleírással.

Az ábrák felismerése az Alt címke által megadott címkézés szerint történik és a cím hangzik el amennyiben létezik, hozzá van rendelve.

A Képhivatkozások felolvasásakor a képernyőolvasó bemondja, hogy: Képrész, Hivatkozás. A kiemelt rámutatás kori képrészleteket, grafikus szimbólumok tényleges megjelenését nem lehet elmondani.

Végző megoldásként - ábra URL-címe felolvastatható, bár ez a megoldás általában nem vezet eredményre.

A Hivatkozások típusának felolvasása opcionális, megadható.

A Flash-animációk felolvasása csak akkor lehetséges, ha tartalmaz karakteres szövegrészt. Felolvastatni a JAWS-kurzor, azaz az egérmutató rápozícionálásával lehetséges, ekkor válik hallhatóvá. – Az automatikus frissítést célszerű kikapcsolni. A multimédiás animáció, mozgóképek beszédes hozzáférése nincs mód.

7. Tanfolyam szervezése az OE-NIK-en

A képzés időtartama

Az egyes modulok képzési időtartama 40-50 óra. A tananyag elsajátításának időigényesebb volta miatt ez megközelítően duplája a látók számára indított hasonló, ECDL tanfolyamokhoz képest. Kiindulásként 40 órát tervezünk be. Az oktatás folyamán hamarosan körvonalazódik a helyzetkép, amikor eldönthető, hogy megnöveljük az óraszámot. Erre azért van szükség, hogy a megszerzett tudás a több gyakorlás következtében elmélyedjen.

8. A fejlesztő labor jellemzői

A labor IBM PC számítógépekkel, HP ScanJet 6300 lapolvasókkal, LCD 19 Inch-es kijelzőkkel, valamint Windows 7 (magyar), Microsoft Office 2016 (magyar), JAWS for Windows 15 és 17 képernyőolvasó, OmniPage Pro 14.0 optikai karakterfelismerő és Magic 8 képernyő nagyító szoftverekkel van felszerelve.

9. A vizsgák szervezése

A feladatokat számítógépes adathordozón kapják meg a vizsgázók

A vizsga időtartama: modulonként 90 perc

Az információ megszerzésének bonyolultabb, időigényesebb módja miatt az ECDL vizsgákra vonatkozóan egy-egy modul megoldási ideje 45 percről 90 percre módosult. A többlet időigényt a vizsgafeladat megismerése, valamint a kidolgozási folyamat többlet időigénye okozza.

10. Távoktatás jellegű képzés kidolgozása és beindítása

Kísérleti jelleggel egy távoktatás internet kapcsolaton keresztül, online oktatási formát próbáltunk ki, „SKYPE” használatával.

11. Munkavállalási lehetőségek

Állami intézményekben és védett munkaerőpiacon a vállalat állami dotációt kap, ha megváltozott munkaképességű egyént foglalkoztat.

A nyílt munkaerőpiaci foglalkoztatásnál nagyon kevés látássérült tud elhelyezkedni, főleg az alacsony, középfokú végzettséggel rendelkező munkavállalók közül.

12. Összefoglalás

Az Óbudai Egyetem NIK Karán oktató-fejlesztő laboratóriumot alakítottunk ki az NJSZT támogatásával. A labort felszereltsége az érzékszervi fogyatékosok informatika oktatásához megfelelőnek bizonyult. 2001 októberében sikerült elindítani az ECDL felkészítő tanfolyamot, egy speciális számítástechnikai képzést vakok és látássérültek számára. A módszertan kidolgozására irányuló célunkat is sikerült megvalósítani, a különböző képességű hallgatóknál eltérő módszereket alkalmazunk. Hatékony oktatási módszert sikerült kialakítani, amely sikeresen vizsgázott az elmúlt években. A hallgatóink arról számoltak be, hogy foglalkozás alatt nem okozott különösebb nehézséget a látási és hallási információk együttes követése, befogadása.

A tanfolyamok elvégzése javítja a hallgatók életminőségét. Az informatikai írástudás ismeretével egyfajta biztonságérzete van a végzett személynek egy új kapcsolatfelvétel esetén. Tapasztalatainkkal szeretnénk segíteni munkaadóknak, képző intézményeknek a sérültek felzárkóztatásában.

ecsedicsaba@nik.uni-obuda.hu

Szívesen rendelkezésre állunk.